

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Ing. Jan Slavík, Ph.D.

Habilitační práce

Účinnost plateb za komunální odpad – změna paradigmatu

Oponent

doc. Mgr. Bohuslav Binka, Ph.D.

**Pracoviště opONENTA,
instituce**

Katedra environmentálních studií
Fakulta sociálních studií
Masarykova univerzita

Svůj posudek oponenta habilitační práce bych rozdělil do několika částí. Nejdříve se pokusím zhodnotit skutečnosti, které se dají velmi nepřesně označit za „nevýzkumné“ či „ne přímo výzkumné“ – aktuálnost tématu, obecná východiska, která za prací nalézám, něco co bychom mohli označit jako filosofii habilitační práce. Druhou část posudku bych pak věnoval kvalitě samotné výzkumné práce a jejímu provedení. Od vhodné či nevhodně zvolené struktury práce, přes kvalitu rešeršního zázemí a kvalitu zdůvodnění vybraných přístupů až po samotnou (v tomto případě opět nepřesně řečeno) aplikačně-empirickou část práce. V této části bych se zároveň pokusil zhodnotit i úspěšnost ve výtěžnosti získaných empirických dat a schopnost autora srozumitelně a přístupně prezentovat výsledky a pracovat s nimi. Poslední část práce bych pak věnoval připomínkám, komentářům i výtkám na úrovni jednotlivostí. A můžeme začít s první částí posudku.

Aktuálnost habilitační práce kolegy Jana Slavíka vidím hned ve dvou rovinách. Problematika odpadů a možnosti jednotlivých politik ovlivnit chování jednotlivých lidí je v posledních letech otevírána z různých východiskových základů od ryze mainstreamové environmentální ekonomie po velmi radikální proudy ekonomického myšlení (degrowth, ekologická ekonomie koketující s marxistickým pohledem na společnost). A nejen to, je považována za aktuální i v oblasti praxe, kde se odpady stávají jedním z ukazatelů proenvironmentálních zaměření politické reprezentace na mnoha úrovních. Téma je tedy aktuální jak teoreticky, tak v praxi. Mimo tuto rovinu však vnímám aktuálnost práce i v určité filosoficko-teoretické rovině. Mezi jednotlivými přístupy k tématu práce existuje u autorů vycházejících z jiných konceptů poměrně zásadní spor o to, jak vnímat člověka jako ekonomickou bytost a co to vlastně znamená „homo economicus“ v tom nikoliv pouze neoliberalním žargonu. Podle mého názoru je práce kolegy Slavíka (a nejedná se pouze o habilitaci, jakkoliv hodnotím v první řadě jí) aktuální a zajímavá jeho ukotvením. Nestojí totiž ani na jedné polaritě výše naznačené škály a i když je jasně vidět jeho kritický postoj k ryze mainstreamovým východiskům, dokáže v mnoha částech práce některé jejich úvahy či spíše východiska částečně přebírat. Nabízí tedy (či přebírá a rozšiřuje) novou možnost pohledu na tuto problematiku. Nevidím tedy – stejně jako kolega – jeho pozici někde na škále neoklasická x x x x behaviorální (psychologizující), ale spíše v trojúhelníku neoklasická x behaviorální x kriticko-ekologicko ekonomická i když k tomuto vrcholu má ve většině práce nejdále. Není tedy přínosný pouze empirickými zjištěními a jejich interpretací, ale také samotnými východisky svého pohledu. Jeho argumentace proti využitelnosti ryze neoklasické ekonomie v kapitole 3. a spíše nepřímo 4. i 5. je přesvědčivější než mnoho textů, které jsem měl možnost číst od radikálních představitelů degrowth (který mi je přitom jako směr uvažování bližší). A přitom rozhodně není aktivistická.

Čímž se dostávám k pokusu o zhodnocení „jádrové části práce“. Na první pohled zaujme určitý nepoměr teoretické části práce a samotné empirické analýzy – teoretická část práce dle mého názoru začíná na straně 13 a končí na straně 104, samotná empirická část práce začíná na straně 105 a končí na straně 119. Ovšem tuto skutečnost je nutné doplnit informací, že ne úplně malé části kapitol, které předchází samotné pasáži věnované empirickému zkoumání, jsou do značné míry přípravné tomuto zkoumání a v žádném případě pouze kompilativní nebo rešeršní. Nicméně i tak jako vlastně jednu ze dvou největších kritických poznámek vidím právě poměrně malý rozsah empirické části práce (zdůrazňuji zároveň, že její přínos tím nezpochybňuji v žádném případě!). Ale zpátky ke struktuře jádrové části práce.

Teoretická část habilitační práce má hned několik velmi silných charakteristik. Je jím výborná orientace autora v konkurenčních konceptech (behaviorální a neoklasická ekonomie), ze kterých při svém uvažování vychází, vynikající přehled v úžeji zaměřené oblasti (motivace směrem k proenvironmentálně orientovanému chování v oblasti odpadů a ještě úžeji účinnost nástrojů v této oblasti používaných). Autor tyto koncepty nejenom zná, ale dokáže je vidět zároveň kriticky, přepínat mezi jejich východisky vzhledem k různým otázkám a kriticky zhodnotit jejich silné i slabé stránky. Ke každé v práci uvedené sub-otázce (i sub-sub-otázce) dokáže uvést relevantní autory, vidět teoretické ukotvení jejich pohledu i uvést nejvýraznější protinámitky. Rešeršní, kompilační a teoreticko-analytická kvalita teoretické části práce je tedy velmi vysoká. A pozitivně hodnotím i samotný jazyk práce a strukturu na úrovni kapitol i podkapitol – práce se nikde nerozpadá, logická návaznost splňuje kritéria vynikající vědecké práce.

Znamená to, že nemám vůbec žádné připomínky? Nikoliv. Jednu okrajovou bych rád uvedl. Pokud autor opustí pole ekonomické či s ekonomii úzce související, kvalita rešeršního zázemí klesá (je to logické a do určité míry pochopitelné) a dochází i k problematickým tvrzením. Jako příklad lze uvést stranu 19, kde „psychologii“ a její pohled charakterizuje citace z Misesa (který v současné psychologii opravdu nehraje žádnou roli) a „sociologii“ zase Hannigan. Či u skvěle prezentovaného Ajzena (který v psychologizujícím environmentalismu hraje roli jednoho ze zásadních autorů) chybí alespoň zmínka o Schwartzově teorii hodnot.

Nicméně teoretická část práce, která, jak jsem již uvedl, v mnohém předjímá a doplňuje empirickou část, je velmi kvalitní, vycházející z aktuálních studií a výzkumů, dobře strukturovaná a plně pokrývající všechny oblasti, které z hlediska empirické části pokrývat má.

Dostáváme se k zhodnocení empirické části práce. Pozitivní rysy empirické části práce vidím následující: kolega Slavík přístupným a srozumitelným jazykem popisuje cíle empirické části práce, dobře popíše datový zdroj a podrobně zvolenou metodu práci s daty a pak u všech obecných otázek (např. účinnost plateb za komunální odpad vzhledem k X, Y, Z) věnuje subkapitulu uvedení výsledků analýzy a jejich vysvětlení. Zjištění jsou vzhledem k tématu celé habilitační práce relevantní – dobře doplňují zjištění z vybraných výzkumů v teoretické části práce a v naprosté většině případů se nejedná ani o zjištění banální.

Přesto i zde bych si dovolil dvě nebo tři kritičtější poznámky. 1. Vzhledem k samotnému „tělu“ empirické části práce bych mírně přeformuloval a rozšířil hlavní výzkumné otázky na straně 105. 2. Z kapitoly 10.1., jestli ji dobře rozumím, vyplývá, že data, která autor využil pochází z roku 2016 a přitom jsou k dispozici i data z let 2017 a 2018 – proč nebyla využita? 3. Pro dobré zhodnocení metodologického zázemí práce by bylo dobré mít k dispozici samotný dotazník, který sloužil ke sběru dat – samozřejmě by stačil i jako příloha habilitační práce – proč není přiložený?

V každém případě je i empirická část práce jako celek přínosná a i když bych si v tomto případě dovedl spíše, než u teoretické části práce představit určitá zlepšení plně dostačuje k tomu, aby habilitační práce jako celek byla hodnocena jako dobrá.

A stručně ještě k samotným závěrečným pasážím habilitační práce. Zatímco diskusi výsledků empirické části práce (subkapitola 10.4) hodnotím velmi vysoko a totéž platí o stručném shrnutí výsledků v krátké subkapitole 10.5. Samotný závěr práce na mě – vzhledem ke kvalitě práce jako celku, působí příliš stručně. Pokud by autor doplnil určité směry budoucího zkoumání v oblasti šířeji než pouhou zmínkou na úplném konci, byl by závěr ještě o jednu úroveň lepší.

A nyní k připomínkám na úrovni jednotlivostí (a znovu zdůrazňuji, považuji za povinnost je takto uvést a zároveň zdůraznit, že nijak ve výsledku neovlivňují mé vysoce kladné hodnocení práce jako celku!):

Na straně 19 bych jako představitele psychologického vidění neuváděl Misese.

V kapitole 3 bych uvedl i k neoklasické ekonomii zásadně kritické autory.

V kapitole 4 (kterou považuji za výborné uvedení do Ajzenova konceptu) bych uvedl kritický pohled z hlediska dalších studií motivace (s důrazem na pro-environmentální jednání a chování).

Příklon k východiskům neoklasické ekonomie v kapitole 6 je po vší kritice uvedené v předchozích kapitolách trochu překvapivý (i když na druhou stranu rozumím, proč se tak stalo a obdivuji schopnost tohoto analytického „přepínání“).

V seznamu literatury mi chybí práce kolegů Krajhanzl a kol. *Vztah české veřejnosti k přírodě a životnímu prostředí. Reprezentativní studie veřejného mínění*, která vyšla v roce 2018 a tématu se podrobně věnuje.

Habilitační práci kolegy Slavíka považuji za nadprůměrnou a plně splňující kritéria na úspěšné obhájení.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

1. Protože mé dotazy jsou vedeny již v předchozí části posudku, pouze je do této pasáže zkopíruji:

A. Z kapitoly 10.1., jestli ji dobře rozumím, vyplývá, že data, která autor využil pochází z roku 2016, a přitom jsou k dispozici i data z let 2017 a 2018 – proč nebyla využita?

B. Pro dobré zhodnocení metodologického zázemí práce by bylo dobré mít k dispozici samotný dotazník, který sloužil ke sběru dat – samozřejmě by stačil i jako příloha habilitační práce – proč není přiložený?

C. Kam byste se na škále neoklasická x x x behaviorální ekonomie přiřadil a proč?

Závěr

Habilitační práce Ing. Jana Slavíka, Ph.D., „Účinnost plateb za komunální odpad – změna paradigmatu“ **splňuje – nesplňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Veřejná ekonomie.

Brno dne 29. 5. 2019

podpis